

Голас Радзімы

№ 38 (2128)
21 верасня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Сёння ў 629 дзіцячых музычных, мастацкіх, харэаграфічных школах, школах мастацтваў маюць магчымасць займацца больш чым 75 тысяч дзяцей, якія жывуць у гарадах і ў сельскай мясцовасці. Час навучання ў такіх школах ад 4 да 8 гадоў, у залежнасці ад узросту дзіцяці, яго здольнасцей і жадання атрымаць у далейшым прафесію работніка культуры ці мастацтва. Плата за вучобу складае менш 5 рублёў у месяц. Дзіцячых музычных школ у рэспубліцы 555. У іх хлопчыкі і дзяўчынкі вучацца іграць на фартэпіяна і струнных смычковых, духавых, рускіх і беларускіх нацыянальных інструментах. Музіцыруюць у розных аркестрах і ансамблях, спяваюць у хорах. Штасгод у Беларусі праводзяцца рэспубліканскія конкурсы і фестывалі навучэнцаў дзіцячых музычных школ. І кожны раз яны адкрываюць нам новыя таленты. Трэба сказаць, што сёння дзіцячыя школы — гэта не толькі навучальныя ўстановы, але і цэнтр эстэтычнага выхавання ў сваіх рэгіёнах. У кожным горадзе і раёне створаны дзіцячыя філармоніі.

Адной з лепшых у рэспубліцы можна назваць дзіцячую музычную школу горада Салігорска Мінскай вобласці. Гэта нараджэння яе 1961, і размяшчалася яна тоды ў невялікім будынку. 66 вучняў з 4 выкладчыкамі займаліся на фартэпіяна, баяне і домры. Зараз у Салігорскай музычнай школе займаецца звыш 700 чалавек, яны вучацца іграць на 18 музычных інструментах. Тут працуюць 75 выкладчыкаў. Сярод выпускнікоў — артысты дзяржаўных аркестраў, кіраўнікі і актыўныя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці, выкладчыкі музычных вучылішчаў і школ рэспублікі.

Вядома ж, не ўсё так добра ў культуры, у прыватнасці, у галіне эстэтычнага выхавання. Гадамі сфарміраваны астаткавы прынцып фінансавання культуры нанёс ёй маральную і матэрыяльную шкоду. Знізіўся прэстыж прафесіі работніка культуры, нездавальняючыя ў большасці сваёй жыллёва-бытавыя ўмовы маладых спецыялістаў. Бедная матэрыяльная база многіх школ. Толькі каля паловы іх маюць свае памяшканні. У музычных школах не хапае інструментаў. У мастацкіх школах не хапае пэндзяў і фарбаў, у харэаграфічных — балетнага абутку і г. д.

І ўсё ж варта сказаць, што справа гэтага сумленні многіх людзей. Залежыць яна таксама, хочацца падкрэсліць, і ад адносін мясцовых органаў улады як да кадраў культуры, так і да стану яе матэрыяльнай базы. У тых мясцовасцях, дзе пануе мова ўзаемамаразумення, відавочныя вынікі і добрай вытворчай працы, і цікавага адпачынку насельніцтва.

НА ЗДЫМКУ: педагог Салігорскай музычнай школы Вольга ДОЛГУШАВА праводзіць заняткі з вучнямі.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ПРАФСАЮЗНЫ РУХ

МІЖНАРОДНЫ СЕМІНАР

У Мінску прайшоў міжнародны семінар «Удзел працоўных у кіраванні прадпрыемствам і роля прафсаюзаў», арганізаваны Інстытутам сацыяльна-працоўных даследаванняў Міжнароднай арганізацыі працы. У ім прынялі ўдзел прадстаўнікі прафсаюзаў краін Азіі і Афрыкі.

— Перамены, што адбываюцца ў палітычным, эканамічным і культурным жыцці вашай краіны, выклікаюць вялікую цікавасць ва ўсім свеце, — сказала кіраўнік дэлегацыі Размары Грыў, дырэктар праграм па публікацыі матэрыялаў інстытута. — Мы спадзяваліся, што савецкія калегі падзяляцца з намі сваім багатым вопытам удзелу працоўных у кіраванні. Рады, што не памыліся.

У час работы семінара яго ўдзельнікі наведвалі вядучыя прадпрыемствы сталіцы, пабывалі ў калгасах і саўгасах рэспублікі, прынялі ўдзел у Дні прафсаюзных дзеянняў за мір.

ГРАМАДСКІЯ АКЦЫІ

РЫХТУЕЦЦА ФОРУМ РАБОЧЫХ

Рад працоўных калектываў рэспублікі выступіў з ініцыятывай правесці рабочы з'езд (канферэнцыю). З іх удзелам створаны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы канферэнцыі прадстаўнікоў працоўных калектываў рэспублікі.

Адбылося першае яго пасяджэнне. Члены арганізацыйна-аднадушна выказаліся за скліканне першага рэспубліканскага форуму прадстаўнікоў працоўных калектываў. Разгледжаны арганізацыйныя пытанні. Вырашана, што на канферэнцыю будуць дэлегаваны прадстаўнікі прадпрыемстваў і арганізацый усіх галін народнай гаспадаркі, рабочыя складуць максімальную колькасць удзельнікаў. Маецца на ўвазе абмеркаваць на ёй пытанні ўзмацнення ўплыву працоўных калектываў на грамадска-палітычную абстаноўку ў рэспубліцы.

Прынята рашэнне запрасіць на канферэнцыю кіраўнікоў ЦК КПБ, Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР, Дзяржплана, Дзяржкампрацы, Дзяржснаба, Мінфіна, Мінгандлю рэспублікі, Белкаапсаюза, Мінлегпрома, Міністэрства ўнутраных спраў БССР, іншых міністэрстваў і ведамстваў.

ТАВАРЫ НАРОДУ

Кухонныя наборы «Надзея» пастаўляе ў гандлёвую сетку рэспублікі Багушэвіцкая мэблевая фабрыка, што ў Сенненскім раёне. Рабочы і абедзенны сталы, разнастайныя шафы, якія складаюць камплект, вабяць пакупнікоў зручнасцю і прыгожым выглядам.

НА ЗДЫМКУ: кухонныя наборы «Надзея» рыхтуюцца да адпраўкі ў гандлёвую сетку.

САДРУЖНАСЦЬ ПІСЬМЕННІКАУ

СТВОРАНЫ ПЕН-ЦЭНТР

Пен-клуб — міжнародная садружнасць пісьменнікаў існуе амаль семдзесят гадоў. Яго мэта — умацоўваць супрацоўніцтва літаратараў усіх краін, незалежна ад іх палітычных поглядаў. Гэта грамадская арганізацыя добра вядомая ва ўсім свеце. Аднак савецкія пісьменнікі па розных прычынах стаялі ў баку ад яе работы. І толькі ў пачатку гэтага года яны ўтварылі свой пен-цэнтр, які ўзначаліў Данііл Гранін.

Міжнародны пен-клуб выдзеліў квоту і для нацыянальных пісьменніцкіх арганізацый Савецкага Саюза. Таму ініцыятыўная група літаратараў стварыла свой беларускі пен-цэнтр. Яго прэзідэнтам выбраны Рыгор Барадулін.

ГЕАЛОГІЯ

Нябачнымі ніжамі звязаны гэты невялікі будынак па вуліцы Батанічнай у Мінску з многімі куткамі нашай рэспублікі. У Цэнтральнай лабараторыі Беларускага вытворчага аб'яднання па геолога-разведачным работам («Беларусгеалогія»), якая размяшчаецца тут каля чвэрці стагоддзя, вядуцца даследаванні практычна ўсіх карысных выкапняў, разведаных на тэрыторыі Беларусі. На аналіз, бяруцца не толькі пробы горных парод, але і вод. І няма, відаць, радовішчаў, цяпер вядомых кожнаму, вызначыць якія ў свой час не дапамагі б супрацоўнікі лабараторыі. Так былі выяўлены рэчыцкая нафта і мікашэвіцкі граніт, калійныя і павараныя солі, буры вугаль, гаручыя сланцы, фасфарыты, мінеральныя воды. Спецыялісты лічаць, што не выключана нават з'яўленне тэрміна «беларускія алмазы». Каб не памыліцца пры іх апазнанні, метадыст мінералага-петраграфічнай лабараторыі Святлана Туніцкая ездзіла ў Якуцію, каб вывучыць там прыкметы мінерала. Памылкі ў такой справе быць не павінна. І таму ўсё, што трапляе ў Цэнтральную лабараторыю, праходзіць самую скрупулёзную апрацоўку.

НА ЗДЫМКУ: супрацоўнікі лабараторыі інжынер Наталля ПАПОВА, начальнік Цэнтральнай лабараторыі Уладзімір ЛЕВАШОУ і начальнік хіміка-аналітычнай лабараторыі Фёдар КУДРЭЙКА.

ЗНЕШНЕЭКНАМІЧНЫЯ СУВЯЗІ

ВЫГАДНЫ ГАНДАЛЬ

Глыбоцкі лясгас набывае ўсё большы аўтарытэт гандлёвага партнёра на міжнародным рынку. Дзесяць працэнтаў ад агульнага аб'ёму ўсёй выпускаемай прадукцыі пастаўляецца на экспарт.

Лесаперапрацоўшчыкі ўмеюць улічыць попит і забяспечыць прапанову. У Югаславію і Фінляндыю адгружаюцца балансы з розных парод драўніны і падтаварнік. Пастаяннымі партнёрамі лясгаса сталі таксама Швецыя і ФРГ. Узамен імпартаюцца высокапрадукцыйнае абсталяванне і машыны замежных фірм — шведскія пілы, пагрузчыкі драўніны «Хіаб» і іншыя вырабы.

Развіццё міжнародных эканамічных сувязей не перашкаджае павялічваць вытворчасць тавараў для ўнутранага рынку. Толькі дрэвапрадукцыі тэх выпускае каля двух дзесяткаў назваў прадукцыі. Спажываюцца прапановы садовыя домкі і зрубны, ліштвы разныя, плітусы, іншыя вырабы, якія карыстаюцца нязменным попытам у насельніцтва.

У ГОНАР ПАЭТА

ПУШКІН НА ВІЦЬБЕ

На крутым беразе рэчкі, якая дала імя Віцебску, адкрыты помнік вялікаму рускаму паэту Аляксандру Пушкіну.

Двойчы, адпраўляючыся ў паўднёвую ссылку і па дарозе назад, у родныя пскоўскія мясціны, праз джэўжэў апаальны аўтар «абуральных вершаў» праз старажытны горад. Ведаючы і цэнячы гэта, яго жыхары ўжо даўно назвалі імем Пушкіна ціхую набярэжную вулачку, разбілі ўтульны сквер. Тут і стаіць прыгожая скульптура, створаная маладым віцебскім майстрам Іванам Казаком. Нібыта толькі што выйшаў з экіпажа, які надакучыў за доўгую дарогу, уважліва ўглядаецца бронзавы Пушкін у панараму Віцебска, апошняя сустрача з якім была роўна 165 гадоў назад.

Урачыстасці з нагоды адкрыцця помніка прайшлі паэтычна. Гучалі раманы на вершы Пушкіна, яго творы на рускай і беларускай мовах.

ПАМЯЦЬ

ПОМНІК ПАТРЫЁТУ

У прыгранічным горадзе Свіслачы адноўлены помнік аднаму з кіраўнікоў паўстання 1863—1864 гадоў у Беларусі, Літве і Польшчы генералу Рамуальду Траўгуту. Яго адкрыццё прымеркавана да 125-й гадавіны з дня пакарання смерцю патрыёта-земляка, імем якога ў гады другой сусветнай вайны была названа адна з дывізіяў Войска Польскага.

Помнік, узведзены на ахвяраванні насельніцтва, быў устаноўлены ў 1928 годзе. Аднак праз адзінаццаць гадоў яго разбурылі. Захаваўся толькі пяціметровы пастамент з каменя, а скульптура і іншыя дэталі бяспследна зніклі.

Група рэстаўратараў, якую ўзначаліў скульптар Аляксандр Анціпін, па захаваных у архівах фатаграфіях аднавіла помнік.

Так праз паўстагоддзя адноўлена памяць пра чалавека, які аддаў жыццё за свабоду працоўнага народа.

З ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ

ДЗЕЛАВАЯ РАЗМОВА

На чарговую сустрэчу з журналістамі ў рэспубліканскім прэс-цэнтры сабраліся адказныя работнікі Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі. Размова ішла пра месца і ролю Кампартыі ў сучасных сацыяльна-палітычных перабудовачных працэсах, што адбываюцца ў савецкім грамадстве.

У адным з першых жа выступленняў журналістаў у адрас адказных партыйных работнікаў прагучаў папрок у тым, што яны недастаткова інтэнсіўна і эфектыўна вядуць прапагандысцкую работу ў шырокіх масах, мала выступаюць на розных грамадскіх сходках і мітынггах, не ўсе з іх умеюць кваліфікавана і пераканаўча адстаіваць свае погляды ў разнастайных дыскусіях, асабліва з прадстаўнікамі нефармальных аб'яднанняў. Васіль Борыс, загадчык аддзела арганізацыйна-партыйнай работы ЦК КПБ, згадзіўся з заўвагай. У той жа час ён прывёў лічбу: 120 дзён у год супрацоўнікі яго аддзела праводзяць у камандзіроўках па рэспубліцы, а гэта значыць на сустрэчах з радавымі камуністамі, наогул з працоўнымі. Але іншая справа — эфектыўнасць гэтых паездак. Тут сапраўды ёсць яшчэ над чым працаваць. В. Борыс падкрэсліў, што першы сакратар ЦК КПБ Я. Сакалоў таксама прыкладна раз у тыдзень бывае ў працоўных калектывах, выступае перад партработнікамі.

Першы намеснік загадчыка ідэалагічнага аддзела Мікалай Даніловіч у сваю чаргу дадаў, што ў параўнанні з ранейшым часам у партыйных работнікаў, асабліва кіраўнікоў, узнікла неабходнасць удзяляць больш увагі і сіл аналітычнай рабоце, бо сённяшняе жыццё патрабуе выпрацоўкі не толькі правільнай тактыкі, але і выверанай стратэгіі.

Загадчык дзяржаўна-прававога аддзела Валяцін Сукала заўважыў, што партработнікі прымаюць удзел ва ўсіх санкцыяніраваных мітынггах. А асабіста яму некалькі разоў давялося ўдзельнічаць і ў несанкцыяніраваных. Гэта ж можна сказаць і пра сакратара Мінскага гарадскога камітэта партыі Пятра Краўчанку, некаторых іншых яго калег.

На прэс-канферэнцыі была закранута яшчэ адна вельмі балючая на сёння праблема: адносіны партыйнага кіраўніцтва да забастоўак.

Барыс Макейчанка, загадчык сацыяльна-эканамічнага аддзела, сказаў, што забастоўка — гэта крайні сродак. Пакуль усе іншыя спосабы вырашэння праблемы не выкарыстаны, да забастоўкі звяртацца неабходна. На справе ж атрымліваецца так, што пры аналізе выступаючых патрабаванняў на месцах працістаў з іх магло быць вырашана на месцах.

На прэс-канферэнцыі была ўзнята вельмі актуальная праблема перадачы ўлады Саветам В. Борыс выказаў упэўненасць, што, нягледзячы на ўсю складанасць задачы, Саветы абавязкова атрымаюць усю паўнату ўлады. Гарантыі гэтаму — першы З'езд Саветаў, які адбыўся ў Маскве летам. Але на месцах справа пакуль рухаецца марудна, бо нашы мясцовыя Саветы знаходзяцца сёння ў вельмі цяжкім стане. Сапраўдныя ж умовы для пераходу ўлады да мясцовых Саветаў складуцца з пераходам тэрыторыяў на гаспадарчы разлік, калі Саветы атрымаюць значныя матэрыяльныя сродкі.

Нядаўна ў рэспубліканскім друку быў апублікаваны праект новага закона аб выбарах у мясцовыя Саветы Беларусі. Ён выклікаў неадназначную ацэнку ў людзей, асабліва моманты, звязаныя з выбарамі дэпутатаў ад грамадскіх арганізацый, правядзеннем акруговых сходаў, прамым і ўсеагульным выбарам Старшыні Вярхоўнага Савета рэспублікі. Журналісты пацкаваліся стаўленнем партыйных кіраўнікоў да гэтага праекта.

У сваіх адказах партыйныя работнікі выказвалі розныя думкі, кожны імкнуўся аргументаваць сваю пазіцыю, але з павагай ставячыся да думак іншага. Тон размовы ў прэс-цэнтры быў дзелавы і канструктыўны.

ПЧАЛЯР-АМАТАР

У вёсцы Рачныя Докшыцкага раёна добра ведаюць пенсіянера Міхаіла Працукевіча. Ён мясцовы пчаляр-аматар. Свой прысядзібны ўчастак Міхаіл Іванавіч адвёў пад вуллі. У яго іх шэсць дзесяткаў. І хаця пчалярства — справа крпатлівая, патрабуе пастаяннага ўвагі, ведаў і працы, займаецца ёю пенсіянер з захапленнем. Мёд прыносіць рупліваму гаспадару і немалы даход. У мінулым годзе, напрыклад, пчаляр-аматар прадаў насельніцтву каля 400 кілаграмаў, а сёлета мэдэзбор будзе яшчэ багацейшым.

НА ЗДЫМКУ: пчаляр Міхаіл ПРАЦУКЕВІЧ.

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

ПРАЦА І БЫТ РАБОЧЫХ 100 ГАДОЎ НАЗАД

Савецкая Беларусь, народжаная 1 студзеня 1919 года, кроць сёння ўжо ў сваё восьмае дзесяцігоддзе. Шмат падзей адбылося за гэты час, карэнным чынам змяніліся ўмовы працы і жыцця як у горадзе, так і на вёсцы, хаця і сёння яшчэ ёсць шмат нявырашаных праблем на паляпшэнню сацыяльна-культурнай сферы. На сучасным этапе развіцця савецкага грамадства значная ўвага ўдзяляецца пытанням гуманізацыі працы, арганізацыі і культуры вытворчасці, паляпшэнню аховы здароўя працоўных.

Якія ж умовы працы і быту рабочых існавалі ў Паўночна-Заходнім краі Расіі 80-100 гадоў назад, у эпоху развіцця капіталізму? Перагорнем лісты архіўных дакументаў, статыстычных матэрыялаў, старонкі прац дэразвалюцыйных і савецкіх вучоных-гісторыкаў і ззірнем у не такое ўжо далёкае мінулае беларускага народа.

Па даных усерайскага перапісу насельніцтва 1897 года, у гарадах заходніх губерній пражывала 10 працэнтаў усіх жыхароў. Нацыянальны склад гараджан быў даволі стракаты: беларусы, яўрэі, палякі, рускія, татары і іншыя. Разам з тым значны працэнт гарадскога насельніцтва складалі карэнны этнас — беларусы. Згодна падлікам М. Біча на падставе матэрыялаў гэтага перапісу, колькасць гараджан-беларусаў у цэлым дасягала 14,5 працэнта, у тым ліку на Магілёўскай губерні — 30, на Віцебскай — 13,3, на Мінскай — 11,8, на Гродзенскай — 9,6, на Віленскай — 7,6 працэнта. Тым не менш беларусы займалі вядучае становішча сярод рабочых буйной (цэнзавай) прамысловасці, якая ахоплівала да пачатку XX стагоддзя кляса паловы ўсяго рабочага класа Беларусі. Колькасць беларусаў сярод прамысловага пралетарыята складала 22,4 працэнта. Аднак у канцы мінулага — пачатку цяпершняга стагоддзя ішоў значны прырост гараджан за кошт прытоку з вёсак збяднелага сялянства, якое паліўна рады пралетарыята. Напрыклад, у 1911—1913 гадах у Мінску выхадцы з сялян складалі каля 40 працэнтаў рабочых Вакзальнага, Кашарскага заводаў, звыш 70 працэнтаў рабочых Шпалернай фабрыкі. У 1916 годзе 89,9 працэнта рабочых гомельскіх чыгуначных майстэрняў былі беларускай нацыянальнасці. Няма ла беларусаў было занята і ў дробнай прамысловасці.

Адным з важных паказчыкаў умоў працы і быту на вытворчасці з'яўляецца працягласць рабочага дня і рабочага тыдня. Да канца XIX стагоддзя ў Расіі, у тым ліку і на Беларусі, не было выдадзена заканадаўчых актаў аб працягласці рабочага дня, якая цалкам залежала ад уладальніка прадпрыемства, майстэрні, крамы. Рабочыя працавалі па 12-14 гадзін, а бывала што і болей. Широка ўжывалася танныя жаночая і дзіцячая праца. Часцяком рабочы дзень жанчын, падлеткаў (ад 15 да 17 гадоў) і малалетніх дзяцей (12-15 гадоў) па працягласці быў такім жа, як і ў дарослых мужчын. Асабліва шырока бытвала жаночая і дзіцячая праца на тэкстыльных, шклянных, запалкавых, тытунёвых, харчовых прадпрыемствах. Пастанова аб 8-гадзінным рабочым дні для дзяцей амаль нідзе і ніколі фактычна невыконвалася. Карэспандэнт «Віцебскіх губернскіх ведомостей» з абурэннем пісаў пра існаванне «10—11-гадзіннага рабочага дня для малалетняга... у атмасферы пылу або шкодных пары і газаў...». На Віцебскай ільнопрадзільнай фабрыцы «Дзвіна» 70 працэнтаў усіх рабочых складалі жанчыны і

падлеткі. Пры рабочым дні 11 з паловай гадзін яны атрымлівалі зарплату ўдвай меншую за мужчын. У чэрвені 1882 года быў выдадзены закон аб забароне ўжывання на фабрыках і заводах працы дзяцей да 12 гадоў і ўвядзенні для дзяцей 12—15-гадовага ўзросту 8-гадзіннага рабочага дня. Аднак на практыцы гэта палажэнне парушалася. Упершыню працягласць рабочага дня абмяжоўвалася законам 1897 года да 11,5 гадзін, а ў суботу і напярэдадні свят — 10 гадзін. У нядзелю быў выхадны. Аднак чарговага адпачынку працоўнікам не давалася, а жанчыны нават не мелі адпачынку па цяжарнасці. Ленін пісаў у 1913 годзе, што «сістэма водпускаў у Расіі зусім яшчэ слаба развіта... водпускі для рабочых нават у прамысловасці такой перадавай краіны, як Германія, даюцца да агіднасці мала». Широка практыкаваліся звышурочныя работы. У Кіеўскай фабрычнай акрузе, куды ўваходзілі Мінская і Магілёўская губерні, у 90-я гады XIX стагоддзя звышурочныя работы выконвалі больш за палову ўсіх прамысловых рабочых. Занадта доўгі рабочы дзень прыводзіў да стомленасці, да заўчаснага зношвання арганізма людзей. Асабліва цяжкія ўмовы працы былі на дробных прадпрыемствах, у майстэрнях і да т. п. У скарэе мінскаму губернатару рабочыя пісалі: «У маленькіх майстэрнях мы працуем па 16—17 гадзін у суткі: з 7 раніцы да гадзінны ночы, абедаем і вячэраем за працай. У выніку такой празмернай працягласці работы ў нас не застаецца часу ні на адпачынак, ні на сон, які працягваецца толькі 5 гадзін, ні на клопаты аб адзенні і кватэры».

У час рэвалюцыі 1905—1907 гадоў капіталісты былі вымушаны задаволіць шэраг патрабаванняў працоўных аб паляпшэнні ўмоў працы, скарачэнні рабочага дня да 8—9 гадзін. Аднак у гады рэакцыі гэты ўступкі былі адабраны. Гаротнае становішча працоўных было настолькі відавочным, што гэтага не магла не заўважыць нават адміністрацыя. Дырэктар Добрушскай папяровай фабрыкі ў справядзачы за 1905 год пісаў: «Застаючыся па 12 гадзін у суткі ў сценах фабрыкі, працуючы да таго ж палавіну года ў начны час, рабочы... не можа вылучацца моцным целаскладам і прэздэраваць на дзёна галецце. Пераходзячы кожны дзень з адной змены ў іншую, яму даводзіцца каля 50 разоў у год працаваць па 18 гадзін у суткі». К. Пахытнаў у кнізе «Становішча рабочага класа ў Расіі», выданай у 1908 годзе, адзначаў, што ў Віленскай фабрычнай акрузе, куды ўваходзілі Віленская, Гродзенская, Віцебская губерні, на броварах у канцы XIX стагоддзя існаваў найбольш працяглы рабочы дзень: ён пачынаўся ў 2 гадзіны ночы і цягнуўся з перапынкам да 6-8 гадзін вечара.

Жылі пралетарыі часцяком на фабрычна-заводскіх казэрках, якія даваліся быццам бясплатна, але фактычна за кошт зніжэння велічыні заробку. Сямейныя звычайна наймалі жыллё (камору, кут, ложак). Пра тое, што сабой уяўлялі заводскія казармы, сведчыць паведамленне фабрычнага інспектара Віленскай акругі за 1903 год: «Колькі-небудзь задавальняючыя казармы амаль не сустракаюцца: яны звычайна страшэнна перапоўнены, брудныя, з голымі нарамі, без усякіх бытавых зручнасцей, частка рабочых спала на падлозе, іншы раз у гэтым жа памяшканні размяшчаліся і сем'і з дзецьмі». Антысанітарныя, галечка панавалі ў такім жыллі. У архіўных дакументах

ёсць нямала звестак і аб тым, што месцам начлега нярэдка служылі вытворчыя памяшканні, дзе ў якасці ложка выкарыстоўваліся сталы, лаўкі і да т. п.

За доўгі рабочы дзень пралетарыі атрымлівалі даволі нізкую заробковую плату, якая не забяспечвала пражытчы мінімум. Узровень зарплат на Беларусі быў ніжэйшы, чым у сярэднім па Расіі. У 1904 годзе сярэдні гадавы заробок аднаго рабочага ў Віцебскай губерні склаў 128 рублёў, у Віленскай — 189, Смаленскай — 141, Маскоўскай — 202, Пецярбургскай — 302 рублі. Жаночая і дзіцячая праца аплатавалася значна ніжэй за мужчынскую за аднолькавы рабочы дзень. У пачатку XX стагоддзя на запалкавай фабрыцы «Везувій» жанчыны атрымлівалі 35—40 капеек у дзень, мужчыны — ад 75 капеек да 1 рубля, на Мінскай тытунёвай фабрыцы сярэдняя тыднёвая зарплата жанчын была амаль у 3 разы меншай, чым у мужчын. Нават на перадавым для таго часу прадпрыемстве — віцебскай ільнопрадзільнай фабрыцы «Дзвіна» Руска-белгійскага акцыянернага таварыства ў 1904 годзе палавіна рабочых мела 25—35 капеек у дзень, гэта значыць 74—104 рублі ў год, хаця бюджэт халастага рабочага патрабаваў 120 рублёў у год.

Рамесныя прафесіі былі самымі нізкаплатнымі. Памер намінальнага заробку ўрэзвалася пад рознымі падставамі, асабліва праз сістэму штрафаў. Па закону 3 чэрвеня 1886 года велічыня штрафу магла даходзіць да трэці часткі месячнай зарплаты. Штрафавалі не толькі за спазненне на работу, але і за «дзёркасць і непаслухмянасць». Дзяцей таксама не абмінаў гэты лёс. На фабрыцы «Дзвіна», напрыклад, за 2 гады было аштрафавана 5 230 рабочых. У 1906 годзе колькасць аштрафаваных на прадпрыемствах Беларусі даходзіла да 10 тысяч чалавек, а ў 1914-м — удвая больш.

Бытавыя ўмовы працоўных значна пагаршаліся з-за нерэгулярнай выдачы зарплат, да таго ж гаспадары прымушалі іх браць прадукты ў фабрычных крамах па больш высокай цане, чым у гарадскіх. Арганізацыя харчавання на вытворчасці была незадавальняючай. Да пачатку XX стагоддзя сталовых не было нават на буйных фабрыках і заводах. Пераважна большасць рабочых ежу бралі з сабой і дома. З гарачымі стравамі абедалі галоўным чынам сямейныя рабочыя на сваіх кватэрах, іншы рэз і адзіночкі харчаваліся ў гаспадынь.

У майстэрнях рамеснікаў і на дробных прадпрыемствах бытавалі «гаспадарскія харчы». Якасць і каларыйнасць ежы былі невысокімі. Спецыяльныя памяшканні для прыняцця ежы адсутнічалі, і працоўнікі карміліся на рабочых месцах, на брудных сталах і станках. У архіўным дакуменце канца XIX стагоддзя паведамлялася: «Уладальнікі амаль не цікавіліся бытам рабочых. На фабрыках і заводах няма ніякай упарадкаванасці для рабочага люду: няма ні сталавак, ні бібліятэк-чытальняў, ні кас узаемадапамогі». Сталовыя былі адкрыты толькі ў пачатку гэтага стагоддзя на шэрагу прадпрыемстваў, але якасць ежы там не адпавядала высокім цэнам.

У пагоні за прыбыткам капіталісты ўзмацнялі эксплуатацыю працоўных, аднак не праяўлялі належнага клопату пра стан іх здароўя і стварэнне спрыяльных вытворчых умоў. Памяшкан-

ні большасці фабрык і рамесных майстэрняў былі цеснымі, шумнымі, сырымі, пыльнымі, з дрэннай вентыляцыяй, тэхніка бяспекі адсутнічала. Інспектар Віленскай фабрычнай акругі з агляджаных у 1885 годзе 271 прадпрыемстваў назаў толькі 5—10, якія больш-менш задавальнялі ў санітарных адносінах. Праз 20 гадоў фактычна нічога не змянілася. Карэспандэнт віцебскай губернскай газеты пісаў, што за невялікім выключэннем не існуе прамысловых прадпрыемстваў з нармальнымі ўмовамі працы: «Адсутнасць усякай рацыянальнай вентыляцыі, пылу або шкодных выпарэнняў, холад, цеснота — вось амаль агульныя, усе разам або павасобку, прыкметы... уладкавання і ўтрымання нашых фабрык і майстэрняў». Асабліва дрэннымі былі санітарна-гігіенічныя ўмовы на льнопрадзільных, папяровых, тытунёвых, шклянных, запалкавых, гарбарных прадпрыемствах. Таму не дзіўным было распаўсюджанне прафесійных захворванняў: сухоты, пнеўманія, бронхіт, рэўматызм, хваробы вачэй. Аднак медыцынская дапамога на вытворчасці была наладжана вельмі кепска. Напрыклад, у 1897 годзе з 609 фабрык і заводаў у Мінскай і Магілёўскай губернях урачэбная дапамога аказвалася толькі на 34. У фабрычных бальніцах Гродзенскай, Мінскай і Магілёўскай губерняў налічвалася ўсяго 32 ложка. У пачатку XX стагоддзя нават на самай буйной (900 чалавек) на Віцебшчыне фабрыцы «Дзвіна» не было стацыянарнай бальніцы, існавалі толькі амбулаторны пункт з фельчарам, куды зрэдку прыязджалі ўрачы. Хворых ці траўміраваных звычайна адпраўлялі ў гарадскія бальніцы, дзе амаль ніколі не было свабодных ложкаў, або адразу на кватэры. Пры гэтым належала выдача бясплатных лекаў, але яны не заўсёды былі ў наяўнасці. У Мінску для абслугоўвання 1,5 тысячы рабочых 46 фабрык і заводаў дзейнічалі ўсяго 2 амбулаторыі, у Барысаве ў 1911 годзе фельчарскія пункты існавалі толькі на 7 прадпрыемствах.

2 чэрвеня 1903 года царскі ўрад выдаў закон аб аказанні дапамогі рабочым, якія пацярпелі ад няшчасных выпадкаў. Выплата дапамогі ажыццяўлялася з штрафнага фонду, гэта значыць, за кошт саміх рабочых. Закон 1912 года аб страхаванні рабочых ад няшчасных выпадкаў меў на ўвазе выплату пенсій са сродкаў бальнічных кас, у фонд якіх адлічвалася штомесячна ад 2 да 4 працэнтаў зарплаты. Жанчыны атрымлівалі дапамогу па цяжарнасці на працягу аднаго месяца да родаў у памеры ад паловы да дзюху трэціх заробку. Падобныя паўмеры нязначна паляпшалі ўмовы вытворчага быту пралетарыята.

З першых дзён пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі Савецкі ўрад на чале з У. І. Леніным пачаў ажыццяўляць меры паляпшэння па ліквідацыі эксплуатацыі і паляпшэнні ўмоў працы і быту народных мас. 11 лістапада 1917 года было аб'яўлена пра ўвядзенне паўсюдна 8-гадзіннага рабочага дня. У студзені 1919-га быў створаны Камісарыят працы БССР, адной з галоўных функцый якога з'яўлялася ахова працы. У. І. Ленін пісаў у 1919 годзе: «У гэты момант, калі краіна разбурана, наша галоўная, асноўная задача — адстаяць жыццё рабочага, выратаваць рабочага... Калі мы выратуем яго за гэтыя некалькі гадоў, мы выратуем краіну, грамадства і сацыялізм».

Ніна БУРАКОўСКАЯ,
кандыдат гістарычных
наук.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

Паважаныя супрацоўнікі рэдакцыі і Беларускага таварыства «Радзіма»!

Магчыма, вы мяне не помніце, бо я ведаю, у вас кожны год бывае многа гасцей з-за мяжы. А з часу майго прыезду да вас прайшло ўжо тры гады. Я і раней некалькі разоў збіралася напісаць вам, ды і набыта не было пра што.

Надыходзіць верасень. А гэты месяц аднойчы прынёс мне шчасце. Вось тут я і вырашыла напісаць вам. Спадзяюся, што вы ўсе добра правялі летнія адпачынку і зноў пачалі працаваць. 1 верасня па ўсёй краіне звяніць званок

І ДЛЯ МЯНЕ

ЗВІНЕЎ

ЗВАНОК

на першы ўрок для школьнікаў і студэнтаў. У дзяцінстве мы з радасцю чакалі яго. Гэтую радасць і шчасце мне давалася зноў адчуць у горадзе Мінску ў 1986 годзе на курсах вышэйняй кваліфікацыі кіраўнікоў музычных, харавых і танцавальных калектываў, якія арганізавала для суайчыннікаў Беларускага таварыства «Радзіма».

Тады нібыта гады дзяцінства вярнуліся. Цікава было пабываць у школах, сядзець за партай самай, слухаць настаўнікаў. Акрамя заняткаў, у нас была вялікая і цікавая культурная праграма. Мы многа разоў наведвалі музеі, тэатры, канцэрты. З таго часу горад Мінск стаў для мяне больш зразумелым і родным.

Нядаўна артыкул у адной газеце нібыта напамінуў мне пра ваш горад. Я ўявіла сабе Мінск, успомніла музей Вялікай Айчыннай вайны, дзе турысты ясна бачаць, які выгляд меў горад пасля вызвалення — дамы разбураны дашчэнту, роўнае поле, засыпанае камянямі. Нялёгка было адбудаваць горад. А цяпер вось там на шырокіх бульварах, паміж прыгожымі дамамі палымнеюць ружы. Няхай заўсёды радуе людзей чужоўны горад Мінск. Так, вельмі памятна для мяне вясёлыя вераснёўскія дні 1986 года. Помніцца і сумныя мінулы, калі развіталіся з таварышамі па вучобе і пазды везлі нас у розных напрамках, усё далей ад Беларусі. Такія паездкі непаўторныя. З таго часу атрымліваю ва-шу газету «Голас Радзімы». Яна вельмі дапамагае не адчуваць сябе адарванай ад родных мясцін, нібыта і я недзе побач з вамі. Дзякуй вам за газету.

Жадаю вам усяго добрага, здароўя, поспехаў у працы і творчасці. Калі можаце, пішыце і мне, як вы там жывіце, які горад Мінск сёння.

Наталля УЧАРАШНЯ,
Галандыя.

ДОКТОР КАШПИРОВСКИЙ: СЕНСАЦИИ И РЕАЛЬНОСТЬ

ЛЕЧЕБНЫЕ СЕАНСЫ

Сегодня на лечебных сеансах Анатолия Кашпировского в Киеве и Москве выздоравливают сотни людей, а чтобы постараться помочь миллионам страждущих, он предлагает обратиться к телевизионной психотерапии: на поступающие персональные обращения доктор отвечает просто физически не способен.

Еще год назад на страницах советской и зарубежной прессы появилось сообщение: «Впервые в мировой практике проведено обезболивание операции на расстоянии...»

— Глаза закрыты, но я не сплю, слышу его голос: вам весело, вы смеетесь... Снизу и думаю: боже, какая нестерпимая боль в ногах, скорее бы эта пытка закончилась. Больше я никогда не приду сюда, к этому Кашпировскому, никогда! И только врач дошел до десяти, я вскочила, не помня себя, с места... и эта легкость сохраняется по сей день.

Молодая учительница из Москвы Лена Каплина — счастлива. Несколько лет она страдала тяжелой формой варикозного расширения вен, а после рождения ребенка почти не ходила... На сеанс к врачу-психотерапевту Анатолию Кашпировскому ее привел муж. На следующий сеанс Лена пришла сама.

Нина Чепланова на лечебных сеансах сидела неподвижно и никакого явного влияния врача на себе не ощущала, но вот ее глаз, которым она не видела 45 лет! — прозрел.

Мосвичка Елена Рябева перенесла три инфаркта-миокарда. После посещения сеансов Кашпировского сделала электрокардиограмму: на сердце не оказалось рубцов. Оно было совершенно здорово.

Перечень заболеваний, которые у пациентов прошли, можно продолжать бесконечно. Люди буквально боготворят доктора. И понятно почему. Представьте себе: вы спокойно сидите в кресле два — два с половиной часа, наслаждаетесь общением и тихой музыкой, а наем, через неделю, придя на прием к врачу, обнаруживаете, что давление нормальное, и псориаз куда-то исчез, что вы очень похудели, а кожа осталась упругой, что вы — здоровы и бодр.

Лечебные сеансы доктора Кашпировского проходят на первый взгляд неожиданно просто. Он выходит на сцену просторного зала, берет в руки микрофон и начинает беседу с присутствующими. Он не считает их больными, для него они пациенты. Врач никогда не спрашивает диагноз у пациентов.

«283 килограмма — таков был вес моей киевской пациентки. За девять месяцев женщина похудела на 165 килограммов. Это, конечно, «мой» рекорд. Но очень много таких, кто потерял в весе после сеансов 60, 70, 80 килограммов», — говорит Кашпировский.

— Почти 30 лет я — практикующий врач. У нас огромная группа населения, по сути, без психопрофилактической помощи. Вот почему я стал проводить коллективные сеансы. Люди стремились попасть на них, и я не отказывал никому, работал, помогал чем мог. Сам, как врач, учился у своих пациентов, совершенствовался... В конце концов пришел к выводу, что именно при таких массовых сеансах, когда человек чувствует себя принужденно, происходит отключение сознания, начинает работать подсознание. Оно в саморегуляции организма играет большую роль. Ведь психическая, душевная жизнь человека складывается из сознательного и бессознательного. Тут нельзя проследить, объяснить процесс. Интуиция, подсознание входит в наше сознание уже в виде готового суждения. В моем случае — установки на выздоровление. Команды идут из мозга. И в момент психологического воздействия в организме человека начинают пробуждаться внутренние лекарства, которые в обычном состоянии никак о себе не заявляют. Где? В виде чего появляются эти вещества в организме? Пока не ясно. Ясно, что наш мозг — сложнейшая моделирующая установка. Биологический компьютер, где, как в банке данных, хранится информация о состоянии здоровья всего организма. И в момент психоло-

гического воздействия, в момент отключения сознания, наступает расслабление и мозг начинает работать в направлении больных участков.

— Каждый ли пациент выздоравливает на ваших сеансах?

— Нет, не каждый. У иных людей и после первого и второго сеансов может не быть видимых улучшений. Значит, не хватает в их организме какого-то важного элемента, может быть, меди, железа... Человеческий организм — сложнейшая система. Моя же задача, используя различные психотерапевтические методы, свой опыт и интуицию, настроить организм так, чтобы он заработал на собственное излечение, саморегулировался.

На психотерапевтических сеансах доктора Кашпировского у людей нормализуется давление, они теряют в весе — восстанавливается правильный обмен веществ в организме, рассасывается келлоидная ткань, исчезает гирсутизм (рост волос на лице, открытых участках кожи, доставляющий беспокойство женщинам).

Кашпировский — психотерапевт от бога, он — практик. Он считает, что нужны исследования, которые бы помогли найти химическую формулу вещества, образующегося в организме и благотворно действующего на больные участки. И вот представьте себе, что в недалеком будущем из этих веществ, на основании этого открытия, можно будет приготавливать лекарства: сыворотку или мазь...

А сегодня Анатолию Кашпировскому нужны единомышленники, нужны исследования, нужна лаборатория.

Член-корреспондент АН СССР Георгий Иоселиани:

— Кашпировский — талантливый человек и врач. Признаюсь, сначала по отношению и к нему, и к его методу был настроен весьма скептически. Но вот весной этого года Министерство здравоохранения Украины предложило нашему институту — экспериментальной и клинической хирургии — проверить научный эксперимент, предложенный Кашпировским. Повторяю, к этой затее отнесся с недоверием. Но когда в Тбилиси, в клинику, приехали две его пациентки — Леся Юршова и Ольга Игнатова, — я увидел, что это очень сложные больные. Леся перенесла четыре полостные операции, у нее были две клинические смерти. Никакого наркоза она не воспринимала, так что свои надежды на предстоящую операцию связывала только с доктором Кашпировским. Оценив всю сложность ситуации, я сам встал к операционному столу.

Это была невероятная, фантастическая ночь! (Телемост по обезболиванию операций начался поздней ночью и закончился ранним утром). Думаю, что я стал участником необычайно яркого, еще не объяснимого явления в медицинской практике и науке. Такого, по-моему, не было еще нигде в мире. Необходимо это уникальное явление исследовать. Это — наш приоритет.

В ряде таких случаев обезболивание «по Кашпировскому» незаменимо.

Во время операций Леся и Оля были в сознании. Загадка. А после операции им не понадобились обезболивающие таблетки. У них исправно работал кишечник. Обезболивающие лекарства не понадобились ни в первый, ни во второй день... Загадка... У меня нет сомнений, что наша медицина стоит на пороге очень важного открытия.

Но в научных кругах все еще нет единодушия. Тем не менее пять телевизионных сеансов по украинскому телевидению дали возможность исцелиться или почувствовать улучшение состояния здоровья сотням людей. На телевидение пришло 60 тысяч писем, в которых люди благодарят доктора, просят не бросать сеансов...

Пока в медицинских кругах идут дебаты, Кашпировский работает: и в Москве дает лечебные сеансы сотням людей. А сколько людей не могут попасть к Кашпировскому, просто выйти из дома!.. Давайте надеяться, что скоро можно будет включить телевизор, и на голубом экране появится доктор Кашпировский. Он скажет: «Здравствуйте! Садитесь поудобнее. Начинаем лечение...»

Нина АНТОНОВА.

Эти женщины — ветераны Великой Отечественной войны. Они участвовали в освобождении Белоруссии. Галина ЗАПОЛЬСКАЯ всю войну была связисткой в 1-й воздушной армии. Прасковья КНИШ — бывшая партизанка, начальник санслужбы партизанского отряда. Мария МОРОЗОВА — снайпер. Женщины рады таким встречам, на которых обязательно вспоминают о былом, о пержитом. Фото П. ЗАХАРЕНКО.

КАКОЙ БУДЕТ ПЛАЗМЕННО-ФИЗИЧЕСКАЯ ЛАБОРАТОРИЯ НА ОРБИТЕ!

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ПРОЕКТ «АКТИВНЫЙ-ИНТЕРКОСМОС»

В конце сентября выводятся на орбиту спутник и субспутник по проекту «Активный-Интеркосмос», в осуществлении которого участвуют СССР, Болгария, Венгрия, ГДР, Польша, Румыния и Чехословакия. Будут задействованы наземные станции слежения Бразилии, Новой Зеландии, США, Японии, Финляндии. О целях проекта его руководители рассказали на пресс-конференции в Институте космических исследований.

Как известно, до последнего времени в космической физике использовались только пассивные методы исследований, суть которых в измерении параметров естественных явлений и соответствующем их физическом объяснении. Но при этом фиксируются только результаты. Причины, обуславливающие тот или иной процесс, его развитие остаются за кадром. Помочь исследователям могут только активные или управляемые эксперименты.

Методы и средства воздействия на космическую среду различны: пучки ускоренных частиц, искусственная плазма и др. Средством активной диагностики ионосферы и магнитосферы Земли могут быть и особенно низкочастотные волны (ОНЧ-излучение). До последнего времени для их возбуждения в магнитосфере использовались мощные наземные передатчики. Однако значительная часть их энергии теряется из-за рассеяния в атмосфере и нижней ионосфере. Этого можно избежать, если излучатель разместить на борту искусственного спутника Земли. Расчеты показывают: космический излучатель в несколько киловатт позволяет получить более мощную электромагнитную ОНЧ-волну в магнитосфере, чем наземный в тысячу киловатт. Это и учли участники проекта «Активный-Интеркосмос».

В конце сентября на орбиту одновременно выводятся два аппарата с высотой апогея 2 500 километров, перигея — 500 километров. Первый — основной спутник «АУОС-3» с воздействующими приборами — магнитным инжектором ОНЧ-излучения (номинальная частота — 9 600 Гц; мощность, подводимая к антенне, — около 5 кВт) и электрическим излучателем (20—30 Вт). Мощность последнего достаточна для исследования на небольших расстояниях. Спутник также оснащен диагностической аппаратурой. Ее имеет и субспутник С2-АК, созданный специалистами Чехословакии. После отделения субспутника от основного аппарата (на 10-й день полета) корректирующая двигательная установка позволит его перемещать относительно спутника для измерений в ближней (1—10 километров) и дальней (более 10 километров) зонах исследо-

ваний. Впервые в космической практике наряду с основным аппаратом используется зонд, имеющий двигательную установку.

Основные диагностические приборы будут измерять параметры естественного и стимулированного ОНЧ-излучения, спектр электромагнитных волн, а также параметры холодной плазмы и потоки энергичных частиц. В целом проект предусматривает комплексное исследование распространения электромагнитных волн ОНЧ-диапазона в магнитосфере Земли, их взаимодействие с энергичными заряженными частицами радиационных поясов.

Может возникнуть вопрос: почему необходимо корректировать положение субспутника по отношению к основному аппарату? Дело в том, что за несколько дней они могут разойтись на десятки километров. Исследователей, которые в течение первых трех месяцев хотели бы изучить процессы, связанные с воздействием излучения в ближней зоне (до 10 километров), это не устраивает. Их цель — узнать, что здесь происходит с плазмой, как меняются ее характеристики, как она реагирует на воздействие мощным электромагнитным излучением вблизи антенны. Поэтому периодически будет включаться корректирующая установка и зонд будет возвращаться в нужное положение. В ведении советских специалистов двигательная установка субспутника, чехословацких — управление режимом работы научной аппаратуры.

Уникальна рамочная антенна (диаметр около 20 метров), разработанная учеными Института космических исследований.

Во время эксперимента будут использоваться и наземные средства регистрации эффектов программируемых активных воздействий. С их помощью лучше фиксируются процессы в дальней зоне — влияние на ионосферу и, может быть, атмосферу. Поэтому в проекте задействовано порядка 30 наземных станций (в СССР, Бразилии, Новой Зеландии, США и других странах).

Итак, в космосе будет развернута плазменно-физическая лаборатория, с помощью которой будут исследоваться явления, связанные с излучением мощных электромагнитных волн с борта спутника. Эта работа имеет как чисто научное, фундаментальное значение (изучается процесс излучения в плазме), так и прикладное: она важна для развития космической связи, для диагностики некоторых явлений на Земле. Это имеет отношение к возможной диагностике землетрясений.

Евгений ЕГОРОВ

СТАТУТ

ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКОЙ МОВЫ

ІМЯ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ

Нацыянальная мова — неацэнны ду-
хоўны скарб, які жывой повяззю яднае
пакаленні і навекі назапашваецца і ад-
люстравваецца ва ўдзячнай памяці, свя-
домасці і нацыянальнай годнасці на-
шадкаў. Страта нацыянальнай мовы на-
радам ідзе поруч з заняпадам нацыя-
нальнай культуры і вядзе за сабою па-
ступовае знікненне народа як самабыт-
най этнакультурнай супольнасці. Узро-
вень развіцця нацыянальнай мовы і яе
становішча ў грамадстве сведчаць аб
агульным стане яго культуры, дэмакраты-
чных традыцый і народаўладдзя —
таго, што складае найважнейшы змест
перабудовы, якая ажыццяўляецца ў
краіне.

Аднаўленне ў грамадстве стаўлення
да роднай мовы як да бацькоўскага да-
бра і матчынай святыні, як да незамен-
най аднойчы і навек падараванай жыц-
цём з'яўляецца найвышэйшай мэтай
стварэння і сэнсам існавання Таварыст-
ва Беларускай мовы.

I. АГУЛЬНЫЯ ПРЫНЦЫПЫ

1. Таварыства Беларускай мовы імя
Францішка Скарыны (далей ТБМ) —
добравольная грамадская арганізацыя,
якая дзейнічае адпаведна Канстытуцыі
СССР і Канстытуцыі БССР, савецкаму
заканадаўству і дадзенаму Статуту.

2. Арганізацыямі-заснавальнікамі ТБМ
з'яўляюцца Саюз пісьменнікаў БССР,
Міністэрства народнай адукацыі БССР,
Міністэрства культуры БССР, Інстытут
мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР,
Інстытут літаратуры імя Я. Купалы АН
БССР, Беларускае рэспубліканскае ад-
зяленне Савецкага фонду культуры,
Дзяржкамвыд БССР, Дзяржтэлерадыё
СССР таварыства «Радзіма» Беларускае
таварыства дружбы і культурнай сувязі
з зарубезжымі таварыствамі.

3. ТБМ — масавая арганізацыя, якая
першаступеннай задачай мае адраджэн-
не ў духоўным жыцці народа беларус-
кай мовы і праз яе ўсёй нацыянальнай
культуры і выступае:

— за аднаўленне і паслядоўнае пра-
вадзенне ў практыцы сацыялістычнага
будуўніцтва ленінскай нацыянальнай па-
літыкі і найперш у галіне мовы, нацыя-
нальнай культуры;

— за ўмацаванне дружбы паміж наро-
дамі нашай краіны, узаемаўзабагачэнне
ўсіх нацыянальных культур і выхаванне
спраўдзенай культуры міжнацыянальных
адносін;

— за раўнапраўнае і ўсебаковае раз-
віццё Беларускай мовы і нацыянальнай
культуры ў СССР;

— за вольнае, гарманічнае развіццё
моў грамадзян іншых нацыянальнасцей,
якія жывуць у БССР;

— за аказанне неабходнай падтрым-
кі ў сферы нацыянальна-культурнага
развіцця беларусаў, што жывуць у ін-
шых рэспубліках і за межамі СССР.

4. ТБМ падтрымлівае распачату па
ініцыятыве КПСС перабудову і арганізуе
сваю работу на прынцыпах інтэрнацыя-
налізму, дэмакратызму, сацыялістычнага
плюралізму, самакіравання, галоснасці,
падтрымлівае і развівае творчую актыў-
насць і ініцыятыву яго сяброў і дзейні-
чае супольна з партыйнымі, дзяржаўнымі,
навуковымі і грамадскімі ўстановамі
і арганізацыямі СССР і БССР.

II. МЭТЫ І ЗАДАЧЫ ТАВАРЫСТВА

5. Кіруючыся прынцыпамі ленінскай

нацыянальнай палітыкі, ТБМ мае на мэце
пашырэнне ўжытку Беларускай мовы ва
ўсіх сферах жыцця БССР, усебаковае яе
развіццё, захаванне яе чысціні і сама-
бытнасці, зберажэнне і развіццё нацыя-
нальнай культуры і народных традыцый,
фарміраванне нацыянальнай самасвядо-
масці, пераадоленне нацыянальнага ні-
гілізму.

6. Адзначаючы, што беларусы з'яў-
ляюцца карэннай нацыяй БССР, бо жы-
вуч на сваёй этнічнай і гістарычнай
радыме і што тут, і толькі тут могуць
поўна і плённа рэалізаваць свой духоў-
ны і культурны патэнцыял, ТБМ высту-
пае за неадкладнае наданне і рэальнае
забеспячэнне Беларускай мове статусу
адзінай дзяржаўнай мовы ў Беларускай
ССР.

7. Таварыства лічыць, што справа сум-
лення і патрыятычнага абавязку кожнага
беларуса, кожнага жыхара рэспублікі
шанаваць і вывучаць Беларускаю мову,
свабодна валодаць ёю, карыстацца ў
штодзённым жыцці. ТБМ вітае валоданне
рускай мовай як магутным сродкам
культуры і сродкам міжнацыянальных
зносін.

Падтрымліваючы імкненне прадстаўні-
коў усіх нацыянальнасцей, што жывуць
у рэспубліцы, да захавання і развіцця
іх мовы, Таварыства ўсяляк спрыяе і за-
ахочвае авалоданне імі мовай карэннай
нацыі рэспублікі.

8. Таварыства ўдзельнічае ў распра-
цоўцы навуковай канцэпцыі адраджэння
беларускай мовы, зыходзячы з суверэн-
най правай народа, найменне якога за-
мацавана ў назве дзяржаўнага ўтварэн-
ня.

9. Таварыства разам з арганізацыямі-
суайчыннікамі, культурна-асветніцкімі а-
рганізацыямі і асобнымі грамадзянамі,
якія садзейнічаюць развіццю і пашырэн-
ню Беларускай мовы і культуры як за
межамі БССР, так і за межамі СССР, а
таксама падтрымлівае сувязі з іншымі
аналагічнымі фарміраваннямі.

10. Адною са сваіх галоўных мэт Тава-
рыства лічыць адраджэнне ў Беларусі —
сумесна з партыйнымі, дзяржаўнымі ор-
ганамі, з усім грамадствам — нацыя-
нальнай асветы і сістэмы нацыянальнай
школы ўсіх тыпаў і забеспячэнне ўмоў
для бесперапыннай адукацыі на беларус-
кай мове.

11. Таварыства ўдзельнічае ў распра-
цоўцы Беларускай тэрміналогіі, садзей-
нічае праводу справаводства дзяржаў-
ных, грамадскіх, прафесійных устаноў,
прадпрыемстваў і арганізацый на бела-
рускую мову, спрыяе ўжыванню бела-
рускай мовы ў канфесійнай дзейнасці.

12. Таварыства клапаціцца пра культу-
ру Беларускай літаратурнай мовы, пра
яе адзінства і ўдасканаленне правапісу.

13. Таварыства выступае за пашырэнне
культурных сувязей беларусаў з наро-
дамі свету дзеля прапаганды Беларускай
і засваення здабыткаў сусветнай куль-
туры, спрыяе развіццю практыкі прамо-
га перакладу ўсіх відаў літаратуры з
замежных моў на беларускую і наадварот,
садзейнічае выкарыстанню беларус-
кай мовы ў працы замежных прадстаў-
нікоў дзяржаўных органаў, устаноў,
прадпрыемстваў і грамадскіх арганіза-
цый БССР.

III. СЯБРЫ

14. Сябрам Таварыства можа быць
кожны, незалежна ад месца жыхарства,
хто вызнае мэты ТБМ, спрыяе іх ажыц-
цяўленню: як асобны грамадзяне, так
і прадпрыемствы, установы, грамадскія
арганізацыі і аб'яднанні на правах калек-
тыўнага членаства. Вучні агульнаадукацый-
ных школ, юнакі і дзяўчаты прафесійна-
тэхнічных вучылішч, сярэдніх спецыяль-
ных навучальных устаноў могуць аб'яд-
ноўвацца ў юнацкія секцыі ТБМ.

15. Прыём сяброў у склад Таварыства
ажыццяўляецца першаснымі суполкамі
па ўснай ці пісьмовай заяве свабоднай
формы. Прыём калектыўнай сябрыны
здзяйсняе сакратарыят Таварыства на
падставе пісьмовага звароту арганізацыі-
сябра (пракола агульнага сходу).

16. Сябрам Таварыства выдаецца аса-
бовае пасведчанне і нагрудны значок,
калектыўнай сябрыне ўручаецца калек-
тыўнае пасведчанне. Узоры пасведчан-
ня і нагрудных значкоў зацвярджае
Рада ТБМ.

17. Сябры ТБМ маюць права: выбі-
раць, быць абранымі ва ўсе органы Тава-
рыства, карыстацца яго маральнай і
матэрыяльнай падтрымкай. Калектыўная
сябрына можа дэлегаваць з правам ад-
наго голасу сваіх прадстаўнікоў для
ўдзелу ў працы з'езда Таварыства і сходаў
яго рэгіянальных арганізацый.

18. Сябры Таварыства абавязаны:

— імкнуцца дасканала авалодаць бела-
рускай мовай, лічыць за гонар кары-
стацца ёю ў штодзённым ужытку, у
сямі, на працы, тым самым спрыяць вы-
хаванню паважлівых адносін да яе;
— дапамагаць іншым авалодаць бела-
рускай мовай;

— прапагандаваць перыядычныя бела-
рускія выданні і кнігі на беларускай мо-
ве; садзейнічаць адкрыццю беларуска-
моўных дзіцячых садоў і школ, спрыяць
пераходу вышэйшых і сярэдніх спе-
цыяльных навучальных устаноў на бела-
рускую мову;

— зберагаць, захоўваць і пашыраць
скарбы Беларускай літаратурнай мовы,
а таксама клапаціцца пра захаванне, збі-
ранне і вывучэнне мясцовых народных
гаворак, тапонімаў, народнай тэрмінало-
гіі;

— клапаціцца пра павышэнне культу-
ры як уласнай пісьмовай і уснай мовы,
так і ў грамадскіх сферах жыцця.

Сябры (у тым ліку калектыўныя ся-
брыны) падтрымліваюць Таварыства ма-
тэрыяльна.

19. Прыпыненне сяброўства ў ТБМ
наступае: а) па ўласным жаданні, б) па
рашэнні суполкі або кіруючых органаў
Таварыства ў сувязі з парушэннем Ста-
тута, а таксама ў сувязі з учынкамі,
якія шкодзяць аўтарытэту ТБМ.

IV. КІРАЎНІЦВА ТБМ

20. Кіруючымі органамі Таварыства
з'яўляюцца:

а) з'езд, які склікаецца не радзей як
адзін раз на два гады;
б) Рада, якая збіраецца не меней як
два разы на год;
в) сакратарыят, які працуе стала.

21. З'езд ТБМ прымае Статут тавары-
ства, іншыя праграмныя дакументы, вы-
бірае Раду, рэвізійную камісію, старшы-
ню і намеснікаў старшыні Таварыства,
заслухоўвае і зацвярджае справаздачу
Рады і рэвізійнай камісіі, выбірае рэдак-
тара перыядычнага выдання ТБМ, выра-
шае іншыя пытанні.

22. Пазачарговы з'езд склікаецца Ра-
дай або з патрабавання не менш чым
адной трэці раённых і гарадскіх аргані-
зацый Таварыства.

Час і месца з'езда, норму прадстаў-
ніцтва, парадак абрання дэлегатаў вы-
значае Рада.

Рада выбірае сакратарыят, стварае ра-
бочыя органы і камісіі, вырашае статут-
ныя задачы ТБМ у прамежках паміж
з'ездамі.

23. Сакратарыят кіруе справамі Тава-
рыства на падставе Статута ТБМ у межах
кампетэнцыі, нададзенай Радай.

V. АСЯРОДКІ ТАВАРЫСТВА

24. Аснова Таварыства — суполкі, імі
могуць быць грамадскія аб'яднанні, клу-
бы, гурткі і г. д. у працоўных калекты-
вах, навучальных установах, грамадскіх
і рэлігійных арганізацыях і г. д.

Змест і формы дзейнасці суполкі вы-
значае агульны сход.

Суполкі аб'ядноўваюцца ў раённыя
(гарадскія) арганізацыі, якія на раённых
(гарадскіх) сходах выбіраюць Раду і вы-
рашаюць іншыя пытанні дзейнасці ТБМ
у сваім рэгіёне.

Суполка і рэгіянальны орган Тавары-
ства можа мець уласную назву і раху-
нак у банку. Суполка і рэгіянальны ор-
ган ТБМ арганізуюць сваю дзейнасць у
адпаведнасці са Статутам Таварыства.

25. Рэгіянальныя арганізацыі рэгістру-
юцца і каардынуюць сваю дзейнасць
праз рэспубліканскія кіраўнічыя органы
Таварыства.

Калі дзейнасць калектыўнай сябрыны
не адпавядае Статуту Таварыства, Рада
мае права скасаваць іх сяброўства ў Та-
варыства.

VI. МАТЭРЫЯЛЬНАЯ АСНОВА ТАВАРЫСТВА

26. Таварыства мае свае сродкі, якія
складаюцца:

— з узносаў сяброў Таварыства;
— з дабрачынных складак яго сяброў;
— з адлічэнняў арганізацый-засна-
вальнікаў;

— з ахвяраванняў і іншых укладаў
прыватных асоб, устаноў, прадпрыем-
стваў, кааператывных гаспадарак, аргані-
зацый у СССР і за мяжою;
— прыбыткаў ад лекцыйнай, выдавец-
кай і іншых відаў дзейнасці.

27. Таварыства мае ўласны рахунак у
Беларускім рэспубліканскім банку Жыл-
сацбанка СССР, а таксама валютны ра-
хунак у Беларускім рэспубліканскім бан-
ку Знешэканомбанка СССР.

28. Суполкі і рэгіянальныя арганізацыі
робяць адлічэнні на цэнтральны рахунак
Таварыства ад сваіх фінансавых сродкаў
у памеры не менш як 25 працэнтаў.

29. Сродкі Таварыства ідуць на прапа-
гандысцкую арганізацыйную, гаспадар-
чую і іншую дзейнасць на карысць на-
цыянальнай мовы і культуры.

30. Рада і сакратарыят ТБМ выкон-
ваюць свае абавязкі на грамадскіх асно-
вах.

Таварыства мае сваіх штатных супра-
цоўнікаў для выканання штодзённай ар-
ганізацыйнай і тэхнічнай працы.

Узносы сяброў Таварыства: уступныя —
1 рубель; гадавы — 3 рублі; для пенсія-
нераў, школьнікаў і навуэнцаў адпа-
ведна — 10 і 30 капеек.

31. Таварыства Беларускай мовы з'яў-
ляецца юрыдычнай асобай.

32. Рэспубліканская Рада ТБМ распра-
цоўвае і падае ў Вярхоўны Савет БССР
праекты і прапановы дзеля ўхвалення
новых ці скасавання і змянення дзей-
ных заканадаўчых актаў, якія закранаюць
моўныя пытанні.

33. Таварыства мае права выдавецкай
дзейнасці і свой інфармацыйны бюле-
тэнь.

34. Сакратарыят Таварыства мае штамп
і пячатку вызначанага ўзору з адлю-
страваннем зацверджанай Радай сімволі-
кі і назвай Таварыства.

35. Таварыства мае сваю атрыбутыку,
якая зацвярджаецца Радай і рэгіструецца
ў адпаведнасці з існуючым закана-
даўствам.

36. Таварыства можа быць зліквідава-
на рашэннем з'езда або пастановай Ура-
да рэспублікі ў адпаведнасці з дзейным
заканадаўствам.

37. Цэнтральныя органы кіраўніцтва
Таварыства Беларускай мовы імя Фран-
цішка Скарыны месцяцца ў Мінску.

ПАСЯДЖЭННЕ КАМІСІІ

Адбылося першае пасяд-
жэнне Камісіі Вярхоўнага Са-
вета БССР па падрыхтоўцы
прапаноў аб заканадаўчым
урэгуляванні статусу беларус-
кай, рускай і таксама іншых
моў, якімі карыстаецца на-
сельніцтва Беларускай ССР.
Пачалося яно з размовы аб
«болевым месцах» далёка не
прастага працэсу абнаўлення
савета грамадства, па-
смядзячы ў беларускай на-
пандэнцы А. Пальчэўскі.
Адно з іх звязана з прыняц-
цем у некаторых рэспубліках
законаў аб мовах. Усе пра-
паноўцы сыхлілі на думцы, што
новы закон не павінен ні з
якіх бакоў ушчаміць правы і
годнасць кожнага жыхара рэс-
публікі. Гэты прынцып стаў
асноўным у рабоце камі-
сіі над праектамі дакументаў.
Пісьменнік Б. Сачанка пад-
крэсліў: новы закон павінен

гарантаваць кожнаму, хто
жыве на Беларускай зямлі,
незалежна ад яго нацыяналь-
насці, пачуццё, што жыве ён
на сваёй зямлі, што ён савец-
кі чалавек.

Шырокая дыскусія разгар-
нулася аб тэрмінах прадстаў-
лення праекта для ўсенарод-
нага абмеркавання. Выказва-
ліся, у прыватнасці, пісьмен-
нікам Н. Гілевічам крытыч-
ныя заувагі аб адставанні ў
гэтай справе Беларусі ў па-
раўнанні з іншымі рэспублі-
камі.

Згадзіўшыся з гэтым, боль-
шасць членаў камісіі, аднак,
прапанавалі не спяшацца, на-
помніўшы аб тых двух-трох
непрадуманых артыкулах у
законах Эстоніі і Малдавіі,
якія прывялі ў канчатковым
выніку да ўзнікнення скла-
дальных сітуацый у рэспубліках.

Як відаць, на гэтым пер-
шым пасяджэнні Камісіі
Вярхоўнага Савета БССР
падрабязна абмяркоўваліся
не столькі параграфы і фар-
муліроўкі будучых праектаў
заканадаўчых актаў аб мовах

у рэспубліцы, колькі вызна-
чаліся агульныя пазіцыі ў
гэтай складанай і карпаглі-
вай працы.

Рабочай групе даручана
падрыхтаваць дакументы для
першага працэтання да сяр-
дзіны кастрычніка. Затым па-
чнецца работа над імі ўсёй
камісіі, вызначаюцца канчатко-
вы парадак і тэрміны абмер-
кавання новага закона, а так-
сама яго далейшага пра-
ходжання і зацвярджэння вы-
шэйшым органам улады рэс-
публікі.

Новыя формы работы з аматарамі фатаграфіі актыўна шукае народны клуб «Мінск». Адна з іх — правядзенне творчых семінараў. Узброіўшыся здымачнай тэхнікай, з палаткамі і рукавамі адпраўляюцца члены клуба на дзесяць дзён у паездку па рэспубліцы. Сёлета іх маршрут пралёг па Ушацкаму і Лепельскаму раёнах. Зробленыя ў час паездкі здымкі аб жыцці

вёскі, пейзажы, партреты лягуць у аснову будучых выставак. А самі семінары сталі не толькі добрай школай майстэрства, але і садзейнічаюць справе прапаганды фотамастацтва.

НА ЗДЫМКУ: члены фотаклуба «Мінск» у вёсцы Вілы Лепельскага раёна.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ВЫПІСВАЙЦЕ ГАЗЕТУ «ГОЛАС РАДЗІМЫ»

Паважаныя чытачы! Калі ў далейшым вы жадаеце рэгулярна атрымліваць інфармацыю пра жыццё Савецкай Беларусі, важныя палітычныя і культурныя падзеі ў рэспубліцы, пра развіццё яе эканомікі, культуры, надыйшоў час аформіць падпіску на «Голас Радзімы» на 1990 год.

Суайчыннікі, хто жыве ў капіталістычных краінах і краінах, што сталі на шлях развіцця, могуць зрабіць гэта праз магазіны і фірмы, якія супрацоўнічаюць з «Міжнароднай кнігай» і Цэнтральным агенствам замежных выданняў.

У сацыялістычных краінах аформіць падпіску можна ў пунктах падпіскі ці ў паштовых аддзяленнях па месцу жыхарства.

У Савецкім Саюзе выпісаць «Голас Радзімы» можна ў любым аддзяленні «Саюздруку».

Наш падпісны індэкс у рэспубліканскім і ўсесаюзным каталогах падпіскі — 63854, цана на год (для Савецкага Саюза) — 2 рублі.

(Заканчэнне. Пачатак у № 37).

— Якая, татачка, справа? — Ды пра гэта пасля. Паш уперад, а то прагаладалася з дарогі. У печы там капуста вараная, каша картапляная ёсць.

— Я табе, татачка, прывезла... вось, бяры.

— Што, гэтыя самыя лямонны, ці як іх там? Навошта было траціцца? Ды ты здурэла, дзяўчо, — так многа! Столькі грошай выкінула! Яны ж дарагія!

— Ну і што? Гэта ж, татачка, лякарства. Вось толькі што паявіліся ў ларках у Мінску, раней не было. Я так абрадавалася, як убачыла, і купіла табе. Вып'еш гарачага чаю з лімонам — і адразу ў грудзях палітчае. Давай, калі так, будзем абедаць.

Калі яны ўсмак паабедалі разам, Магдзя нецярпліва загаварыла:

— Ну, татачка, цяпер прызнавайся, навошта ты мяне клікаў? Якія тут у цябе справы завяліся? Хаця б не кепскае што...

— Ды як табе сказаць? Не кепскае і не добрае. Проста я хацеў цябе папрасіць...

— Ну, гавары, гавары, татачка. Я настаяю зрабіць усё, што ты скажаш.

— Ды я, дочка... Хадзі, я табе нешта пакажу.

Ён накіраваўся да свайго ложка, Магда ішла следам за ім. Каля ложка бацька спыніўся і, гледзячы Магдзе проста ў вочы, загадкава ўсміхнуўся.

— Я нічога не здагадваюся, татачка, гавары хутчэй.

Тады бацька адкінуў убок падушку і разгроб пальцамі ўбакі акуратную металёвую кучачку.

— Перад іх вачыма заблішчалі пляскатыя залатыя кружочкі. Бацька моўчкі і задаволена зірнуў на дачку, нібы пытаючы: «Ну, што ты скажаш цяпер?» Але Магда была зусім спакойная, нібы гэта не зрабіла на яе

ніякага ўражання, — ні слова не сказала.

— Што ж ты маўчыш? — дапытваўся бацька.

— А што мне гаварыць? Я даўно ведала, што ты выменьваў паперкі на залатнікі. Пра гэта ўсе ў вёсцы гаварылі.

— Але не ведалі, што ў мяне іх так многа.

— А хіба гэта ўсе? — А хіба табе гэтага мала? Тут дваццаць сем цэлых.

— Што ты, татачка, мне нічога не трэба, абы толькі ты быў здаровы! Але ў вёсцы гавораць, што ты сама мала тысячу такіх манетак маеш.

— Ну і добра, калі гавораць. Хай думваюць, дачушка, што мы багатыя, няхай зайдросцяць. Я нікому праўды не скажу, вось толькі табе адной усё як ёсць выкладваю. Я ведаю, што ты не праная на грошы, таму хацеў, каб ты прыехала. Хлопцам то я не веру. Хлопцам што? Абы выпіць. І Адэлі не веру, тая таксама ўсё з хаты вынесла б. А табе, дачушка, раскажу. Вось гэтыя круглячкі я хаваў пад печку, у бляшанай скрыначцы зложанья, цагелкай заслоненыя. Але які гэта хавунак — пад печку? Дык я хачу, каб ты іх у мой чорны гарнітур паўшывала.

— Татачка, я не ведаю, як гэта робіцца, — перабіла яго Магда.

— А я табе пакажу. Што ў паясніцу, што ў падбіўку ці замест гузкаў — усяяк можна. А калі са мной што станецца, дык я хачу, каб ты

ведала, дзе яны схаваныя.

Работа гэта аказалася не такая ўжо лёгкая, як здавалася на першы позірк. Гарнітур быў з добрага матэрыялу і так моцна пашыты, што яго цяжка было пароць і нажніцамі, і іголкай, нават брытваю прыйшлося дапамагаць. Яшчэ цяжэй было пашываць распоратыя мясціны, іголка ніяк не хацела лезці ў шчыльную, моцную тканіну і нарэшце сагнулася. Прыйшлося шукаць іголку больш надзейную. Ды і самі манеты не хацелі трымацца на патрэбным месцы, усё ссоўваліся ўніз, хоць ты іх прыклеівай. Давялося прыдумаць розныя хітрыкі, пакуль удалося прымацаваць іх там, дзе трэба было. Аж да цямна правазілася Магда з бацькам з гэтай карпатлівай работай. Але ўсё выйшла акуратна і гладка — ніякі чорт не прыдзярэцца.

Назаўтра бацька паказаў Магдзе ўсе іншыя скарбонкі. Нават на гарышча разам з ёю злезлі і зазірнуў пад тую сёмуя знізу крокву, што ад хлява, дзе ляжалі закручаныя ў ільняную анучку савецкія чырвоныя...

Праз пару дзён Магда развіталася з бацькам.

— Ну, татачка, не хварэй толькі. А калі што — наказвай, я адразу прыеду.

— Ды ўжо ж, дачушка, буду старацца. Як там яно будзе, бог святы ведае.

Магда абхапіла бацьку рукамі, пацалавала ў абедзве шчакі і пайшла з хаты, адчуваючы ў горле даўкі камяк слёз. Бацька выйшаў ус-

лед за ёю на вуліцу і доўга стаяў ля варот, праводзячы яе сумным позіркам. На сэрцы яму так ціснула, што здавалася: такі цяжар пры развітанні адчуваў ён упершыню. Не ведалі яны ў тую хвіліну, што гэта была апошняя іх сустрэча і што развіталіся яны назаўсёды.

Каждзь, смерць і радзіны не чакаюць добрай гадзіны. У познюю восень, калі ўжо і лісце асыпалася з дрэў, і апошнія птушкі адляцелі ў вырай, а на зямлю пачаў безупынку ліць імжысты, нейкі гнілы дождж, Палінара не стала...

Прыгожа выглядаў цяпер Палінар у сваім чорным, з сапраўднага вальну гарнітуры і новых чаравіках, што віселі ў каморцы на калочку ні разу не абуваныя, — памаладзельм нейкім здаваўся, сам на сябе быў не падобны — свежы, далікатны, ну, проста як жывы. Магда, прыпадаючы да бацькавых грудзей, галасіла, прычытваючы так, што ўсе, хто быў у хаце, не маглі стрымацца ад слёз. Пазней яна хадзіла па хаце нейкая разгубленая, прыгнечаная горам, нібы сама з таго свету вярнулася.

Праводзілі Палінара ўсёй вёскаю — і старыя, і малыя павыходзілі з хат. Нямала сабралася людзей у Палінаравай хаце і на жалобную вячэру. Прыйшлі амаль усе тыя, што былі на могільках: не пакідаць жа людзей у бядзе адных у хаце — на людзях і гора лягчэй пераносіцца. Былі тут у гэтыя цяжкія минуты і сваякі, і ўсе сусе-

дзі, нават сёй-той прыхапіў што-небудзь з сабою: хто кучок сала, хто сыр або які дэсерт як. Уся хата была заштаўлена сталамі. На сталах хапала і самагонкі, і закускі. Госці пілі і закусвалі, жадаючы Палінару на тым свеце царства нябеснага. Адна толькі Магда сядзела ціхая, задумная і да яды не дакрана-лася.

Калі ўсе добра падвыпілі і ўжо зашумелі, нібы пчолы ў вуллі, да Магды падыйшоў Зенусь:

— Слухай, Магдзя, ты ж напэўна ведаеш, дзе бацька залатнікі схававу? Мы з Ваікам таксама яго родныя дзеці і маем на іх такое ж права, як і ты. Скажы, дзе бацька схававу грошы?

— Яны ў татавым чорным гарнітуры, — раўнадушна прамовіла Магда.

— Як у гарнітуры? Там не было. У кішэнях я знайшоў толькі польскія золоты.

— Не ў кішэнях, а ў паясніцы і ў падбіўцы зашытыя. Я памагала зашываць, яшчэ як той раз прыезджала з Мінска. Ён мяне папрасіў, каб паўшывала.

— Як жа гэта? Хіба ты іх не выпарала?

— А калі ж я паспела? Ты ж бачыў: як мы прыехалі з Мінска, тата ўжо ў труні адзеты ляжаў.

— Які дык яны, значыцца, там, разам з ім пахаваныя?!

— Ага! — пацвердзіла кіўком галаву Магда.

Зенусь падыйшоў да Ваіка і тут жа ўсё яму выклаў. Ваіцак схпіўся абедзвюма рукамі за галаву, а потым раптам засмяяўся.

А Магда не бачыла і не чула нічога — у гэту хвіліну яна думала сваю горкую думу: што ў яе няма ўжо самага блізкага і роднага і што засталася яна цяпер адна на ўсім белым свеце.

ПАЛІНАРА

Ніна ТАРАС

ЗАПРАШАЕМ НА СЕМІНАР

З 13 ПА 20 КАСТРЫЧНІКА 1989 ГОДА САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАУ БССР СУМЕСНА З ІНШЫМІ ТВОРЧЫМІ САЮЗАМІ РЭСПУБЛІКІ, А ТАКСАМА АКАДЭМІЯЙ НАВУК БССР ПРАВODЗІЦЬ ТВОРЧЫЯ СЕМІНАРЫ НА ТЭМЫ: «БЕЛАРУСЫ, ЭТНАГЕНЕЗ І ГІСТОРЫЯ», «ДУХОУНАЯ КУЛЬТУРА», «ПАЛІТЫЧНАЯ КУЛЬТУРА», «БЕЛАРУСКАЯ КУЛЬТУРА У СУСВЕТНЫМ КУЛЬТУРНЫМ ПРАЦЭСЕ», «СУЧАСНАЯ ЦЫВІЛІЗАЦЫЯ І НАЦЫЯНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА», «БЕЛА-ЦІ НАЦЫЯНАЛЬНЫ ХАРАКТАР» І ІНШ.

ЗАПРАШАЮЦЬ ЗАМЕЖНЫХ СУАЙЧЫННІКАУ ПРЫНЯЦЬ У ІХ УДЗЕЛ.

Умовы прыёму: праезд у СССР і дадому за ўласны кошт. Усе расходы гасцей на тэрыторыі Савецкага Саюза аплачвае Саюз кінематаграфістаў БССР.

Жадаючыя прыняць удзел у СЕМІНАРАХ МОГУЦЬ ЗВЯРТАЦЦА У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ГОЛАС РАДЗІМЫ» ЦІ ПА АДРАСУ: 220050, г. МІНСК, вул. САВЕЦКАЯ, 15, САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАУ БССР.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.